

УДК 338.48: 614

JEL I11:I15:L83

DOI 10.35774/rarrpsu2021.26.017

Тетяна ЖЕЛЮК,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу,
Західноукраїнський національний університет
E-mail: t.zheliuk@wunu.edu.ua; tan.profesor@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2961-9889

Володимир МАЦИК

аспірант кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу,
Західноукраїнський національний університет
E-mail: tcpmsd3@ukr.net

МЕДИЧНИЙ ТУРИЗМ, НОВІ НАПРЯМИ ТА МОЖЛИВОСТІ: МАКРОЕКОНОМІЧНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

АНОТАЦІЯ

Вступ. Медичний туризм передбачає отримання медичних послуг на доступній основі за межами країни проживання потенційного споживача такої послуги з максимальною результативністю. Для України медичний туризм інституційно не закріплено; як напрям охорони здоров'я він недостатньо моніториться на макроекономічному рівні. Відсутні державні програми підтримки розвитку медичного туризму, відсутня система обліку надходжень від іноземних споживачів послуг медичного туризму, тоді як саме останні надають цим послугам перевагу через низькі ціни та достатньо високу якість. Більше того, перспективи медичного туризму для України найкраще можуть зреалізуватися в регіонах України..

Мета. обґрунтування перспектив розвитку медичного туризму як пріоритетного напрямку реалізації публічної політики у сфері охорони здоров'я.

Методи дослідження. Використано методи компаративного, системного, структурного аналізу та узагальнення.

Результати. Обґрунтовано наукові, організаційні, правові засади розвитку медичного туризму як інструменту конкурентного позиціонування вітчизняної системи охорони здоров'я в глобальному середовищі. Ідентифіковано та проаналізовано традиційні та новітні складові медичного туризму: діагностику, лікування, оздоровлення, реабілітацію. Визначено перспективи розвитку вітчизняної системи медичного туризму, що базується на регіональному рекреаційному потенціалі, міжнародних стандартах якості надання медичних послуг, інституційному базисі, основою якого є програмні механізми державної підтримки як окремих суб'єктів ринку медичного туризму, так і регіональних кластерів, що працюють у цій сфері. Проаналізовано вітчизняний і міжнародний потенціал медичного туризму, обґрунтовано переваги і перспективи у формуванні та розвитку медичного туризму на регіональному рівні за умов відповідного правового супроводу і програмної підтримки. Обґрунтовано умови отримання суб'єктами надання послуг медичного туризму міжнародних сертифікатів як передумови їхнього конкурентного позиціонування на міжнародному ринку медичних послуг.

Висновки. Основні положення наукової статті сприятимуть формуванню організаційно-правового, маркетингового, логістичного підґрунтя для розвитку інклюзивно-орієнтованої, конкурентної моделі ринку послуг медичного туризму.

Ключові слова: медичний туризм, індекс медичного туризму, медичний кластер, стандарти якості медичних послуг, міжнародний медичний стандарт якості JCI, державна підтримка медичного туризму.

Формули: 0, рис.: 4, табл.: 0, бібл.: 13.

Tetiana ZHELIUK, Volodymyr MATSYK

**MEDICAL TOURISM NEW DIRECTIONS AND OPPORTUNITIES:
MACROECONOMIC AND REGIONAL ASPECTS**

ABSTRACT

Introduction. *Medical tourism involves obtaining medical services on an affordable basis outside the country of residence of the potential consumer of such services with maximum efficiency. For Ukraine, medical tourism has not been institutionalized, this area of health care is insufficiently monitored at the macroeconomic level, there are no state programs to support the development of medical tourism, no system of accounting for revenues from foreign consumers of medical tourism services, while the latter low prices and fairly high quality. Moreover, the prospects of medical tourism for Ukraine can best be realized in the regions of Ukraine.*

Goal. *substantiation of prospects for the development of medical tourism as a priority area for public policy in the field of health care.*

Research methods. *Methods of comparative, systematic, structural analysis, and generalization are used.*

Results. *Scientific, organizational, and legal bases of medical tourism development as a tool of competitive positioning of the domestic health care system in the global environment are substantiated. The traditional and newest components of medical tourism are identified and analyzed: diagnostics, treatment, rehabilitation, and rehabilitation. Prospects for the development of the domestic system of medical tourism based on regional recreational potential, international standards of quality of medical services, institutional framework, based program mechanisms of state support for individual actors in the medical tourism market, and regional clusters working in this sphere. The domestic and international potential of medical tourism is analyzed, and the advantages and prospects in the formation and development of medical tourism at the regional level are substantiated under the conditions of appropriate legal support and program support. The conditions for obtaining international quality certificates by medical tourism entities as a prerequisite for their competitive positioning in the international market of medical services are substantiated.*

The main provisions of the scientific article will contribute to the formation of an organizational, legal, marketing, and logistical basis for the development of an inclusive-oriented, competitive model of the market of medical tourism services.

Key words: *medical tourism, medical tourism index, medical cluster, quality standards of medical services, international medical quality standard JCI, state support of medical tourism.*

Formulas: 0, fig.: 4, tabl.: 0, bibl.: 13.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Важливою складовою публічної політики в сфері охорони здоров'я у умовах посилення процесів глобалізації та регіоналізації є підтримка медичного туризму, ринок якого зростає щорічно на 20% [1]. Його конкурентними перевагами як сучасного напрямку надання медичних послуг є: інноваційні підходи до діагностики, лікування захворювань та їхня профілактика, терапевтичне втручання на безболісній та атравматичній основі, високий професіоналізм медичного персоналу, новітнє матеріально-технічне забезпечення медичних установ і організацій, унікальність медичних послуг та їхня висока результативність, високоякісний сервіс і максимальна людиноцентричність, інклюзивний підхід у врахуванні потреб споживачів медичних послуг, у творенні сприятливого психологічного клімату для пацієнтів і членів їхніх родин, сучасний маркетинговий і логістичний супровід отримання послуг у рамках медичного туризму.

Медичний туризм передбачає отримання медичних послуг на доступній основі за межами країни проживання потенційного споживача такої послуги з максимальною результативністю. Від звичайного туризму медичний відрізняється можливістю поєднати відпочинок і лікування в провідних клініках чи медичних центрах.

Медичний туризм можна трактувати з різних точок зору: з макроекономічної – як галузь, яка працює на примноження валової добавленої вартості, вклад якої у валовий внутрішній продукт оцінюється 2–5%, як додатково залучені інвестиції до країни за підтримки роботи як окремих клінік, програм, інноваційних методик лікування, так і фахівців з світовим іменем, що відповідно і посилює фінансову спроможність національної економіки; з маркетингової – як можливість вдало позиціонувати конкурентні переваги країни, які передбачають підтримку і просування на міжнародних ринках курортних зон з унікальними оздоровчими можливостями та рекреаційним потенціалом; як просування новітніх та унікальних методик лікування захворювань; з соціальної – як інструмент вирішення проблем із здоров'ям з максимальною ефективністю та економічністю, оскільки населення обирає максимально зручні умови за вартістю і якістю.

Для оцінювання медичного туризму у глобальному просторі використовується Індекс медичного туризму Міжнародного дослідницького центру з питань охорони здоров'я, за яким найкращі рейтингові позиції мають Сінгапур (значення індексу становить 74%), Філіппіни (70,7%), Японія (70,2%), Республіка Корея (70%), Індія (67,5%), Таїланд (65,5%) та Китай (63,1%) [2].

Управління розвитком медичного туризму на наднаціональному рівні здійснює Всесвітня асоціація медичного туризму (GHTC), а на національному – Українська асоціація медичного туризму (УАМТ) та Державне агентство розвитку туризму України. Однак, якщо в окремих країнах світу (передусім у США, Туреччині, Ізраїлі, Німеччині, Індії, Таїланді, Південній Кореї, Малайзії) розробляються державні програми розвитку медичного туризму з відповідними державними інвестиціями в цю сферу, то для України цей напрям реалізації публічної політики інституційно не закріплено, як напрям охорони здоров'я він недостатньо моніториться на макроекономічному рівні. Відсутні державні програми підтримки розвитку медичного туризму, система обліку надходжень від іноземних споживачів цих послуг, тоді як саме останні надають цим послугам перевагу через низькі ціни та високу якість. Окрім того, перспективи медичного туризму для України найкраще можуть зреалізуватися в її регіонах. Вітчизняні фахівці вважають, що «практично кожному регіону України є що запропонувати медичним туристам. Регіональний підхід дасть змогу розвивати галузь лікувального й оздоровчого туризму і в невеликих містах та курортах, залучати інвестиції, будувати сучасні центри, відкривати нові робочі місця й утримувати медичні кадри від пошуку альтернативної роботи за кордоном» [3]. Відповідно дослідження можливостей створення середовища для розвитку новітнього напрямку охорони здоров'я – медичного туризму є доволі актуальним і становить як науковий, так і прикладний інтерес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження розвитку медичного туризму активно проводять вітчизняні та зарубіжні вчені. Серед вітчизняних науковців варто виокремити таких: С. Галасюк, В. Кифяка, В. Малімона, К. Діденка, М. Мальської, В. Баєва, О. Бородун та ін. В інших працях розглядаються перспективи розвитку галузі медичного туризму в світі та перспективні напрями в Україні. Варто зазначити, що акцент робиться на прив'язці медичного туризму до розвитку рекреаційних територій і напрацюванні необхідних програмних механізмів підтримки розвитку медичного туризму в окремих регіонах [1–5], та механізмів сталого розвитку медичного туризму [6].

Питанням розвитку медичного туризму дедалі більше уваги приділяється з позицій створення необхідного правового підґрунтя, наближення якості послуг медичного туризму до міжнародних стандартів [6–8]. Особливе місце відводиться питанням цінового супроводу надання медичних послуг та контролю за якістю їхнього надання [9–12].

Однак для того, щоб медичний туризм реалізовувався як окремий вектор охорони здоров'я необхідно розробити стратегію його розвитку в Україні, з метою отримання результатуючих проєктних ініціатив у новітніх методиках лікування, розбудові сучасних оздоровчих центрів у рекреаційних регіонах, створенні логістичних медичних центрів, які просуватимуть такі послуги на глобальному ринку.

Напрацювання пропозицій для подальшого вдосконалення організаційно-економічного підґрунтя для розвитку медичного туризму з урахуванням сучасних ендегенних й екзогенних викликів і можливостей становить науковий і прикладний інтерес та є предметом дослідження наукової публікації.

Мета статті – обґрунтування перспектив розвитку медичного туризму як пріоритетного напрямку реалізації публічної політики у сфері охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу дослідження. Медичний туризм сучасні вчені характеризують як «новітню соціально-економічну галузь, розвиток якої обумовлений глобалізаційними процесами в світі» [3], як складову конкурентного позиціонування системи охорони здоров'я країни у глобальному просторі.

Медичний туризм з позицій процесуального підходу можна трактувати як тимчасову міграцію людей як у середині країни, так і за її межами з метою отримання необхідних медичних послуг за доступною ціною та якістю. Медичний туризм може бути внутрішній і міжнародний (в'їзний та виїзний), що об'єднує медичну і туристичну послуги, враховуючи діагностику, лікування, реабілітацію, оздоровлення, а також б'юті-туризм із його складовими «fitness & wellness» та «spa & wellness-туризмом». Саме програми «Wellness» дозволяють унікально поєднувати фізичні навантаження і SPA-програми для відновлення організму та активації його прихованих резервів.

За інформацією Української асоціації медичного туризму, в структурі міжнародного виїзного медичного туризму домінує лікування (40%), оздоровлення (30%), діагностика (25%) [1].

В. Баєв структурує діагностичні послуги медичного туризму за географічними та цінovими критеріями. «До першої цінovої категорії (вартість туру від 2 до 7 тис. євро) належать тури в провідні клініки Німеччини, Швейцарії, Франції, Австрії та Ізраїлю. Вартість Check-up-туру залежить від статусу клініки, країни перебування та програми обстеження. До другої цінovої категорії (вартість туру від 2 до 5 тис. дол.) належать тури в провідні медичні центри Таїланду, Сінгапуру, Малайзії, Філіппін, Японії та Південної Кореї. Третя цінovа категорія (вартість туру від 1 до 3 тис. дол.) – це тури в акредитовані клініки Туреччини, Йорданії, Індії» [3].

У науковій літературі поширеною є така класифікація медичного туризму: за DESTИНАЦІЯМИ медичного туризму Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) та регіональною систематизацією Medical Tourism Association, що використовується в ранжуванні країн за Індексом медичного туризму; за видами та організаційними формами медичного туризму залежно від мети здійснення туристичної подорожі.

За видами та географічним фактором виокремлюють такі міжнародні кластери медичного туризму:

- медичні послуги, що охоплюють: загальну хірургію, стоматологію, кардіохірургію, лікування безпліддя, онкологію, офтальмологію; їх пропонують США, Канада, Ізраїль, Німеччина, Італія, Україна, країни Балтії;
- сурогатне материнство: пропонують Індія, Україна, Ізраїль ;
- послуги діагностики: пропонують США, Канада, Ізраїль, Німеччина, Італія;
- реабілітаційні послуги: пропонують Австрія, Фінляндія, Ізраїль, США;
- послуги б'юті-туризму (пластична хірургія, догляд за зовнішністю і косметологія): надають Швейцарія, Італія, США, Ізраїль, Індія, Таїланд, країни Балтії);
- послуги зміни статі (гендерні послуги) пропонують Таїланд, Індія;
- оздоровчі послуги (бальнеологічний, гірський, кліматичний, пустельний відпочинок): пропонують країни Середземномор'я, Балтії; вживання мінеральної води і медико-оздоровчих процедур: пропонують Чехія, Німеччина, Україна, Угорщина, Грузія; послуги термального туризму: надають Німеччина, Угорщина, США, Італія, Словенія.

Медичний туризм є складовою інклюзивної моделі реалізації публічної політики у сфері охорони здоров'я, оскільки максимально орієнтується на потреби споживачів, які обирають

фахівця, якість, вартість, максимально зручну логістику отримання послуги.

Конкурентними перевагами ринку медичного туризму України є висока якість за доступною ціною на послуги репродуктивної медицини, стоматології, МРТ-діагностики, лікування стовбуровими клітинами; доступне курортне лікування та реабілітація пацієнтів із захворюваннями опорно-рухового апарату, органів травлення, гінекологічними, пульмонологічними тощо.

Вагомою складовою медичного туризму України є модель оздоровчого відпочинку, що має здебільшого індивідуальний або сімейний характер, хоча можливі й групові тури, які передбачають суттєві цінові знижки для отримання медичних послуг, пов'язаних з оздоровленням. Оздоровчий відпочинок триває 24–28 днів залежно від засобів впливу на організм людини і поділяється на клімато-, бальнео-, море -, грязелікування і т. ін. Оздоровча складова медичного туризму в національній економіці має потужну рекреаційну базу, яку створюють ресурси Причорноморського, Карпатського, Подільського, Поліського регіонів. У 2020 р. з метою лікування Україну відвідали майже 65 тис. медичних туристів. Макроекономічна ефективність є очевидною. Так, якщо середня вартість медичних послуг становить близько 2,5 тис. дол., то приблизно Україна отримала 162 млн. дол. і дохід від проживання в готелях, харчування, екскурсійних послуг, який за розрахунками експертів досягає 60 млн. дол. Водночас це робочі місця і можливість отримувати заробітну плату для людей, які працюють у туристичному бізнесі й організують логістику медичного туризму для пацієнтів та членів їхніх родин тощо. Найбільше послуг медичного туризму в регіональному аспекті надало місто-курорт Трускавець, що впродовж року приймає близько 40 тис. іноземців, які на оздоровлення витратили майже 300 млн дол. [10].

Щоб успішно надавати медичні послуги в рамках міжнародного ринку медичних послуг, необхідно мати міжнародний сертифікат якості, оскільки він підтверджує фаховість і безпеку отримання таких послуг. Нині в міжнародній практиці для підтвердження якості медичних послуг використовуються стандарти Міжнародної організації стандартизації ISO 9001:2008 та «золоті стандарти» JCI Міжнародної організації з якості у сфері охорони здоров'я. Спочатку необхідно акредитуватися за стандартами ISO, а після цього – за стандартами JCI. На сьогодні 1,1 млн. медичних організацій пройшли акредитацію за стандартами ISO і лише 754 таких закладів із 60-ти країн відповідають «золотим» медичним стандартам, які визнають Всесвітня організація охорони здоров'я (World Health Organization) та Міжнародна організація з якості у сфері охорони здоров'я (International Society for Quality in Healthcare) [9].

Загалом і одна, й інша системи якості акцентують увагу на потребах споживача, необхідності застосування неперервної системи підвищення професіоналізму персоналу, використання підсистеми забезпечення якості медичних послуг (планування якості, забезпечення якості, інструменти контролю дотримання параметрів якості, напрями покращення якості тощо. Однак «золоті» стандарти якості мають важливу складову безпеку пацієнтів і медичного персоналу, що передбачає максимальну мінімізацію ризиків. Результатом запровадження міжнародних стандартів є дотримання процесного підходу у наданні медичних послуг, вдосконалення менеджменту охорони здоров'я та медичної практики. Загалом для того, щоб надавати послуги медичного туризму, заклад охорони здоров'я має орієнтуватися на безпеку пацієнта, базуватиметься на інноваційному науковому підході у наданні медичних послуг, забезпечити максимальну пацієнтоорієнтованість, створити максимально комфортне середовище для перебування пацієнтів, бути економічно ефективним, інклюзивним, гендерноорієнтованим у наданні послуги й обов'язково пройти міжнародний аудит якості. Загалом перевіряють спроможність медичного закладу до запровадження міжнародних стандартів якості. В подальшому використання аудиту якості дозволить моніторити підтримку стандартів якості в медичному закладі. Етапи та алгоритм впровадження міжнародних медичних стандартів якості представлено на рис. 1.

Для проходження акредитації й отримання міжнародних медичних стандартів якості JCI

необхідно мати достатню фінансову забезпеченість, застосовувати кадровий та адміністративний потенціал; виявляти процесну зрілість, що передбачає чітку регламентацію управління медичною установою та надання нею медичних послуг загалом і послуг медичного туризму зокрема.

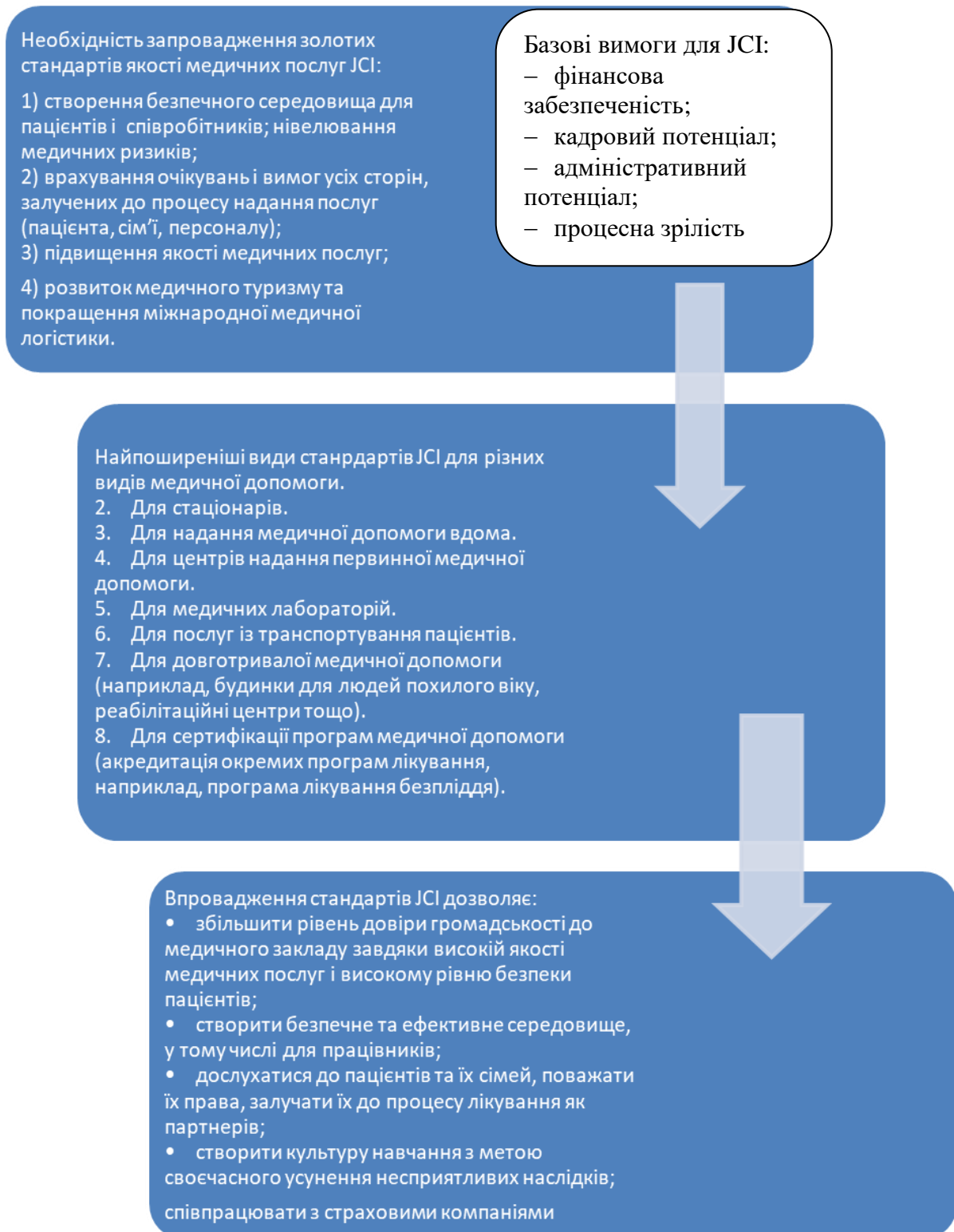

Рис. 1. Дорожня карта впровадження «золотих» стандартів якості JCI для надання послуг медичного туризму

Для характеристики ступеня готовності (зрілості організації) до надання послуг у рамках

медичного туризму варто використовувати модель рівнів зрілості організації Карнегі – Мелоні, спрямовану на процес неперервного вдосконалення та інноватизації послуг медичного туризму [8] (рис. 2).

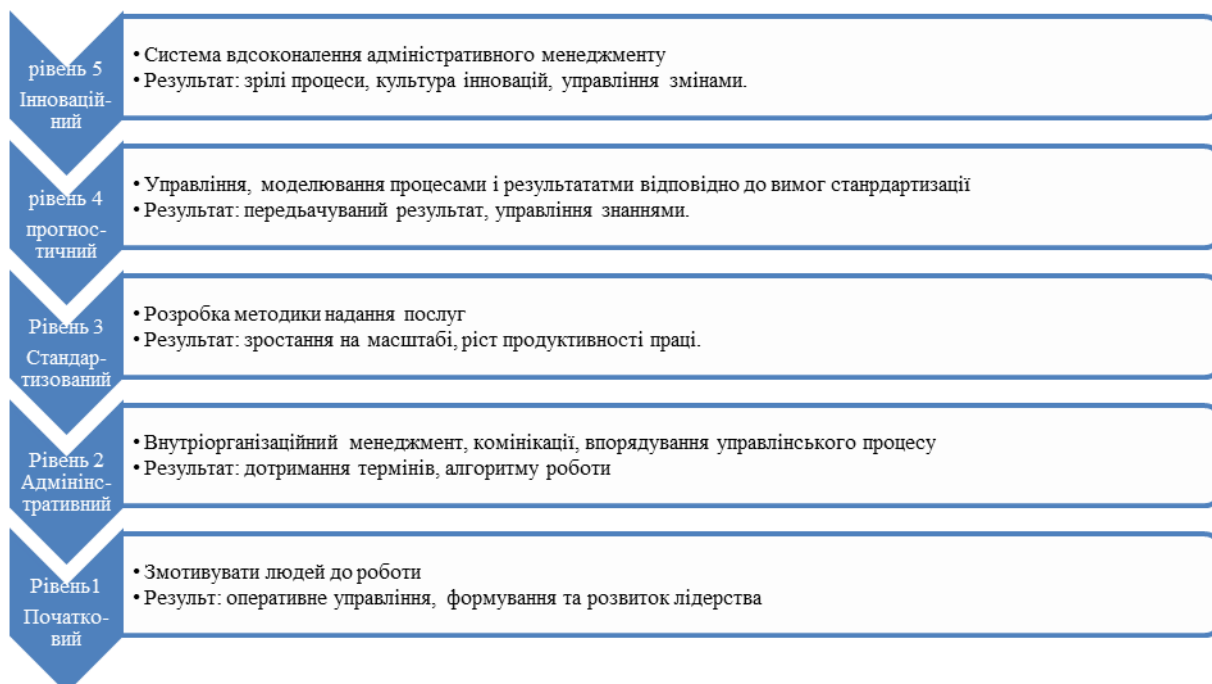

Рис. 2. Рівні процесної зрілості медичної установи для надання послуг медичного туризму за моделлю Карнегі – Мелоні

Згідно з такою моделлю установа, яка хоче мати високі конкурентні позиції на міжнародному ринку медичних послуг, має перебувати, принаймні, на четвертому рівні зрілості, який передбачає регламентацію всіх процесів, постійний моніторинг та контроль за параметрами якості відповідно до критеріїв оцінювання ефективності надання медичних послуг та дотримання процесного підходу в управлінні якістю (рис. 3).

Рис. 3. Дорожня карта процесного управління в рамках надання послуг медичного туризму

Структура стандартів якості послуг медичного туризму має об'єднувати послуги орієнтовані

як на пацієнта, так і на їхнього надавача. Їхня структура систематизована на рис. 4.

Стандарти орієнтовані на пацієнта	Стандарти орієнтовані на суб'єкта надання послуг	Види стандартів для медичних закладів
<ul style="list-style-type: none"> • Міжнародні цілі забезпечення безпеки пацієнтів (IPSG) • Доступність та наступність лікування (ACC) • Права пацієнтів та їхніх сімей (PFR) • Огляд та оцінка стану пацієнта (AOP) • Лікування пацієнтів (COP) • Анестезія та хірургічне лікування (ASC) • Управління лікарською терапією та використання медикаментів (MMU) • Навчання пацієнтів та членів їх сімей (PFE) 	<ul style="list-style-type: none"> • Підвищення якості та безпеки лікування (QPS) • Профілактика та лікування інфекційних ускладнень (PCI) • Управління, керівництво та наставництво (GLD) • Адміністративно-господарське управління та техніка безпеки (FMS) • Кваліфікація та освіта персоналу (SQE) • Управління інформацією (MOI) 	<ul style="list-style-type: none"> • для поліклінік • для надання стаціонарної допомоги дома • для лабораторій • для транспортування пацієнтів • пролонгованого лікування • програм медичної допомоги • програм медичної реабілітації

Рис. 4. Структура стандартів якості надання медичних послуг JCI

З позицій інституційного та організаційного забезпечення, для надання туристичних послуг відповідно до Закону України «Про туризм» необхідно мати ліцензію на туроператорську діяльність (ст. 5, 17); здійснювати фінансове забезпечення цивільної відповідальності (ст. 15); медичне страхування та страхування від нещасного випадку (ст. 16). Окрім того, такого роду туристичні послуги підлягають: стандартизації; дотриманню кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу; ведення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу; державному контролю за дотриманням законодавства.

Перспективи ринку медичного туризму залежать, з одного боку, від того, наскільки суб'єкти державного, комунального, комерційного секторів за оптимальну ціну з урахуванням потреб споживачів здатні забезпечити надання та просування таких послуг, а з іншого – наскільки держава спроможна підтримувати цей сегмент.

Показовим у цьому є досвід турецьких компаній, що надають послуги медичного туризму, які отримують покриття фінансових витрат на міжнародну сертифікацію, а також частину логістичних витрат споживачів таких послуг. Турецька компанія «Turkish Airlines», значна частка якої належить державі, надає туристам, які приїжджають до країни з метою лікування, 50%-ну знижку на переліт. Крім того, Туреччина є лідером за кількістю клінік, які отримали міжнародну акредитацію JCI, що свідчить про високу якість медичних послуг та безпеку для клієнтів. Вартість акредитації доволі висока (від \$35 тис.), і в Туреччині існує практика компенсації державою цих витрат. Як результат, більше 40 медичних установ країни мають вказаний сертифікат. В Ізраїлі таких медичних установ

понад 20, а в Україні – лише декілька клінік» [5; 7].

Для того, щоб створити належне правове та організаційне підґрунтя для розвитку медичного туризму в Україні, необхідно ухвалити Закон України «Про медичний туризм», в якому подібно до законодавчих ініціатив Ізраїлю, що перший прийняв подібний закон, виписати можливі напрямки державної підтримки медичних закладів у питаннях отримання міжнародних сертифікатів якості для надання послуг медичного туризму, права, обов'язки, юридичні гарантії, параметри безпеки для пацієнтів, лікарів, лікарень і посередників, які відповідатимуть за логістичний супровід медичного туризму. Необхідно також розробити державну програму розвитку медичного туризму, де чітко будуть виписані вектори державної підтримки розвитку туристичної медичної галузі із відповідним створенням сучасної медичної інфраструктури, підтримкою наукових досліджень щодо розробки новітніх методик діагностики та лікування, формування регіональних кластерів медичного туризму. Показовим в цьому може бути досвід Німеччини, де створено кластер «Медична долина», Баварії, де знаходяться найбільші в Європі виробники медичної техніки, науково-дослідні установи, клініки, міждисциплінарні центри, рекреаційні атракції та гастрономічні об'єкти.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження підтвердило, що розвиток медичного туризму є перспективним сегментом конкурентного позиціонування медичної галузі в глобальному середовищі. За цих умов необхідно підтримувати його сильні (складові стоматологічні, офтальмологічні, кардіологічні, неврологічні репродуктивні медичні послуги, послуги реабілітації та оздоровлення), зберігати та примножувати рекреаційні ресурси, а також розвивати новітні напрямки медичного туризму (трансплантологію, б'юті-туризм тощо) з відповідним створенням регіональних оздоровчих і реабілітаційних кластерів. Очевидною перевагою є поєднання високої якості кадрового потенціалу, медичних, оздоровчих та рекреаційних ресурсів з відповідною доступною ціновою політикою, бажанням досягти процесної зрілості в наданні таких послуг і отримання міжнародного медичного сертифіката якості для зростання в'їзного медичного туризму. На інституційному рівні важливо забезпечити баланс між комерційним інтересом учасників медичного туризму і захист інтересів споживачів таких послуг.

Подальші дослідження потрібно спрямовувати на створення сучасних логістичних мереж просування послуг медичного туризму, економічних механізмів стимулювання залучення інвестицій у традиційні та новітні сегменти медичного туризму.

Література

1. Тернова С. Медичний туризм в Україні: можливості та реальність. URL: <https://www.vz.kiev.ua/medychnyj-turyzm-v-ukrayini-mozhlyvosti-vs-realnist>.
2. Поворозник М. Ю. Міжнародний медичний туризм у формуванні глобального сегменту медичних послуг. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2017. № 2–3 (63–64). С. 16–24.
3. Баєв В. В. Класифікація медичного туризму в умовах глобалізації міжнародного медичного простору. *Наукові праці МАУП*. 2016. Випуск 50(3). С. 119–125. URL: http://journals.maup.com.ua/journal/50_2016/5.pdf.
4. Басюк І. Розвиток медичного туризму у світі. URL: <http://surl.li/chenx>.
5. Михайлюк О.Л., Сухіна Л.В. Перспективи розвитку медичного туризму в одеському регіоні. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream.pdf>.
6. Розвиток сталого туризму: виклики і можливості для туристичного та готельно-ресторанного бізнесу: *Матеріали круглого столу (м. Одеса, 19 квітня 2021 р.)*. Одеса: ОНЕУ, 2021. 146 с.

7. Гнедик І. Засоби регулюючого впливу держави у сфері медичного туризму *Господарське право і процес*. 2019. № 3. С. 80–56.
8. Governance for health in the 21st century by Ilona Kickbusch, David Gleicher; The Regional Office for Europe of the World Health Organization. Geneva, Switzerland, 2012. 128 p.
9. Системи менеджменту якості. Настанови щодо поліпшування процесів в організаціях охорони здоров'я. Національний стандарт України (IWA 1:2005; ДСТУ IWA 1:2007). URL: <http://document.ua/sistemi>.
10. Духовна О. Що ви чули про медичний туризм в Україні. *Юридична газета*. № 17. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/shcho-vi-chuli-pro-medichniy-turizm-v-ukrayini-.html>
11. Гапонова Е. О. Світова торгівля медичними послугами в умовах конкурентного середовища та глобальних трансформацій. *Вісник харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2018. Випуск 7. С.21–25.
12. Янчак Я. Ефективний розвиток та функціонування ринку медичних послуг в умовах глобалізації та інтеграційних процесів у охороні здоров'я. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13222/235.pdf>
13. Про туризм. Закон України № 325/95-ВР від 15.09.95 із змінами і доповненнями № 768-ІХ від 14.07.2020. URL: <http://surl.li/pyuw>.

References

1. Ternova S. Medychnyy turyzm v Ukrayini: mozhlyvosti vs real'nist'. URL: <https://www.vz.kiev.ua/medychnyj-turyzm-v-ukrayini-mozhlyvosti-vs-realist/> [in Ukrainian].
2. Povoroznyk M. YU. (2017). Mizhnarodnyy medychnyy turyzm u formuvanni hlobal'noho sehmentu medychnykh posluh. *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'*. 2–3 (6–64). 16–24. [in Ukrainian].
3. Bayev V. V. (2016). Klasyfikatsiya medychnoho turyzmu v umovakh hlobalizatsiyi mizhnarodnoho medychnoho prostoru. *Naukovi pratsi MAUP*. 50(3). 119–125. URL: http://journals.maup.com.ua/journal/50_2016/5.pdf [in Ukrainian].
4. Basyuk I. Rozvytok medychnoho turyzmu u sviti. URL: <http://surl.li/chenx>. [in Ukrainian].
5. Mykhaylyuk O.L., Sukhina L.V. Perspektyvy rozvytku medychnoho turyzmu v odes'komu rehioni. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream.pdf> [in Ukrainian].
6. Rozvytok staloho turyzmu: vyklyky i mozhlyvosti dlya turystychnoho ta hotel'no-restorannoho biznesu (2021): *Materialy kruhloho stolu (m. Odesa, 19 kvitnya 2021 r.) / Odes'kyy natsional'nyy ekonomichnyy universytet*. Odesa, 146. [in Ukrainian].
7. Hnedyk I. (2019). Zasoby rehulyuyuchoho vplyvu derzhavy u sferi medychnoho turyzmu. *Hospodars'kpe pravo i protses*. 3. 80–56. [in Ukrainian].
8. Governance for health in the 21st century by Ilona Kickbusch, David Gleicher (2012); The Regional Office for Europe of the World Health Organization. Geneva, Switzerland.128.
9. Systemy menedzhmentu yakosti. Nastanovy shchodo polipshuvannya protsesiv v orhanizatsiyakh okhorony zdorov'ya. Natsional'nyy standart Ukrayiny (IWA 1:2005; DSTU IWA 1:2007). URL: <http://document.ua/sistemi>
10. Dukhovna O. Shcho vy chuly pro medychnyy turyzm v Ukrayini. *Yurydychna hazeta*. 17. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/shcho-vi-chuli-pro-medichniy-turizm-v-ukrayini-.html> [in Ukrainian].
11. Haponova E. O. (2018). Svitova torhivlya medychnymy posluhamy v umovakh konkurentnoho seredovyscha ta hlobal'nykh transformatsiy. *Visnyk kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya «Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krayinoznavstvo. Turyzm»*. 7. 21–25. [in Ukrainian].

12. Yanchak YA. Efektyvnyy rozvytok ta funktsionuvannya rynku medychnykh posluh v umovakh hlobalizatsiyi ta intehratsiynykh protsesiv u okhoroni zdorov"ya. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13222/235.pdf> [in Ukrainian].

13. Pro turyzm. Zakon Ukrayiny № 325/95-VR vid 15.09.95 iz zminamy i dopovnennyamy № 768-IX vid 14.07.2020. URL: <http://surl.li/pyuw>. [in Ukrainian].

Статтю отримано 9 листопада 2021 року

Article received November 9, 2021